

УДК 334.722(075.8)

Л.А. Гребенюк, Луцький національний технічний університет

СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ

У статті обґрунтовуються теоретичні та прикладні засади формування системи забезпечення реалізації стратегії кредитування малого бізнесу банківськими установами. Визначено основні складові цієї системи, до яких віднесено ресурсне, науково-методичне, нормативно-правове, організаційне та інформаційне забезпечення. Запропоновано напрямки вдосконалення складових.

Ключові слова: стратегія кредитування, малий бізнес, ресурсне забезпечення, науково-методичне забезпечення, нормативно-правове забезпечення, організаційне забезпечення, інформаційне забезпечення.

Постановка проблеми. Значну роль у відродженні та становленні малого бізнесу відіграють банківські заклади за допомогою здійснення банківського кредитування. Незважаючи на поживлення діяльності банківських структур на ринку малого бізнесу, обмеженість, невідповідність характеристик банківських ресурсів цілям кредитування, високий рівень ризиків, відсутність діючих способів створення стабільних банківських ресурсів призводять до необхідності проводити дослідження в частині ресурсного забезпечення програм кредитування малого бізнесу. Значною мірою така ситуація зумовлена зменшенням ресурсної бази банківських установ. Відтік з банківської системи коштів юридичних осіб за 2009 рік 39,9 млн. грн., що становить 18,1 % від початку року. На кінець 2009 року залишок коштів юридичних осіб становив 180,5 млн. грн. Строкові кошти фізичних осіб при цьому зменшилися на 19,9 млн. грн. – 11,4 % і становили на 01.01.2010 155,2 млн. грн. Збільшилися за попередній рік тільки кошти до запитання фізичних осіб на 15,8 млн. грн., або 38,4 %, їх залишок становив 56,9 млн. грн. Сумарний відтік залучених коштів за 2009 рік становив 44 млн. грн. Така ситуація потребує перегляду системи забезпечення реалізації стратегічних та тактичних намірів кредитування, в тому числі кредитування малого бізнесу.

Аналіз останніх досліджень, в яких започатковано вирішення проблеми. Перспективи та проблеми забезпечення стабільності банківської системи, зокрема формування стратегії кредитування малого бізнесу, детально розглянуто в роботах таких вітчизняних практиків і науковців: В.С. Стельмаха, Т.С. Смовженко, В.М. Гейця, В.І. Міщенко, М.І. Савлука, А.І. Даниленка та багатьох інших [1-6]. Незважаючи

на значні досягнення науковців у вивченні питань дослідження стратегії кредитування малого бізнесу, багато тем залишаються недостатньо опрацьованими.

Метою даної статті є обґрунтування системи забезпечення реалізації стратегії кредитування малого бізнесу банківськими установами України, виявлення недоліків та обґрунтування напрямків її вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Впровадження стратегій та методів кредитування малого бізнесу базується на відповідних правових нормах та організаційних елементах. Складові системи забезпечення стратегії кредитування малого бізнесу, на нашу думку, повинні містити ресурсне, науково-методичне, нормативно-правове, організаційне та інформаційне забезпечення (рис. 1).

Основою кредитної діяльності банків є наявність достатньої кількості недорогих вільних кредитних ресурсів або, іншими словами, ресурсного потенціалу. Стратегічні цілі кредитування банку повинні бути чітко узгоджені з наявною або потенційно легко нарощуваною ресурсною базою.

Необхідність забезпечення збалансованого, стабільного розвитку кредитних процесів висуває на перший план проблему генерування та формування ресурсів для фінансування кредитних програм.

Але складна економічна ситуація породжує нові проблеми розвитку банківського кредитування малого бізнесу, що зумовлює необхідність розробки та впровадження нових шляхів фінансового забезпечення. Особливої уваги потребують питання, пов'язані з вдосконаленням практичного досвіду банківських закладів у частині створення й управління ресурсами в ракурсі кредитування малого бізнесу.

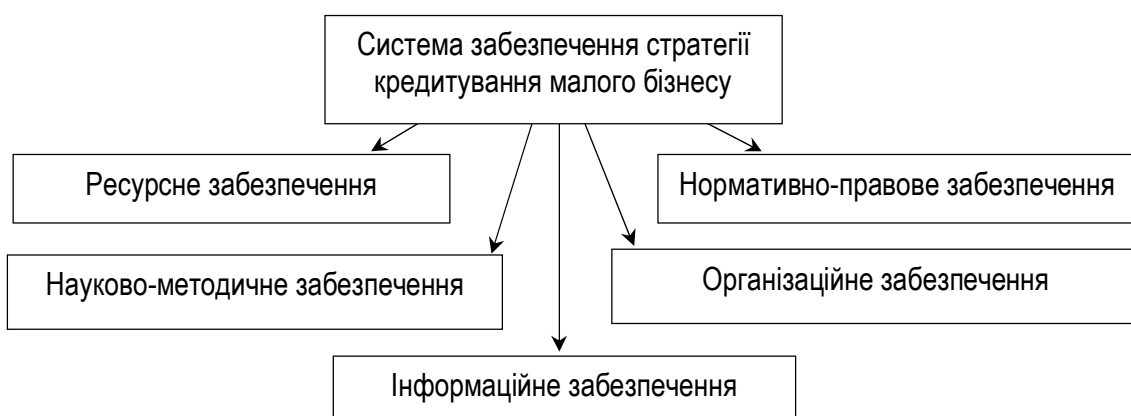

Рис. 1. Система забезпечення реалізації стратегії кредитування малого бізнесу

Проводячи дослідження формування і розподілу банківських ресурсів кредитування малого бізнесу, прийшли до висновку, що можна виділити дві основні групи джерел поповнення ресурсів банків (внутрішні і зовнішні). Аналіз ефективності використання ресурсів, накопичених із наведених джерел, дозволяє визначити ефективність реалізації банком ресурсного потенціалу.

Необхідно класифікувати джерела формування ресурсів для банківського кредитування на ринкові та неринкові, зовнішні та внутрішні, а також зробити систематизацію банківських ресурсів кредитування малого бізнесу, в якій найбільш важливими критеріями є організація фінансування кредитування малого бізнесу, час використання і ступінь стабільності банківських ресурсів.

Необхідно визначати ціну ресурсів і ціну кредиту на макро- і мікрорівнях, що дасть можливість обґрунтувати на основі багатofакторної моделі ціноутворення розробити рекомендації, які сприяють зниженню вартості ресурсів та, відповідно, збільшенню маржинальних прибутків.

Необхідно використовувати механізми трансформації банківських короткострокових ресурсів на довгі і стабільні ресурси для цілей банківського кредитування, особливо довгострокового. Потрібно розробити методологічне забезпечення аналізу формування та розподілу банківських ресурсів для оцінки повноти й ефективності формування та використання внутрішнього (поточного) ресурсного потенціалу. Це розширить можливість використання різноманітних пасивів (поточних і строкових) для фінансування банківських кредитних операцій, зокрема й довгострокових. Метод може бути використаний як для аналізу поточних величин стабільних ресурсів, так і з метою прогнозування їх обсягів для планування кредитної діяльності банку. Система моніторингу повинна включати такі показники, як питома вага трансформованих ресурсів у сукупних пасивах, коефіцієнт, або індекс трансформації, а також коефіцієнт кредитної активності малого бізнесу та показник концентрації банківських ресурсів, що у свою чергу дозволить проводити більш точну оцінку ступеня стабільності ресурсної бази, її захисту від депозитних ризиків.

Нормативно-правове поле являє собою встановлення компетентними державними органами правил здійснення кредитування, тобто формування фінансового законодавства.

Законодавство охоплює всі напрямки кредитної системи і всі методи фінансової діяльності. Виділяють дві ланки фінансового (кредитного) законодавства: законодавчі акти, які безпосередньо регулюють кредитні відносини, та нормативно-правові акти з інших сфер діяльності, які

прямо або опосередковано впливають на здійснення тих чи інших правових дій у процесі кредитування.

До першої ланки належать законодавчі акти, які регулюють кредитні відносини на макрорівні. До них належать закони, що стосуються банківської діяльності, та ті, що регламентують окремі види фінансових операцій.

До другої ланки належать закони, положення, постанови, що регламентують порядки проведення операцій, суміжних з кредитуванням, або тих, що забезпечують здійснення процесу кредитування.

З наведеного вище бачимо, що до нормативно-правового забезпечення процесів кредитування належать чинні закони України, постанови Кабінету Міністрів України, накази та постанови Національного банку України, накази та положення міністерств та відомств, статuti підприємств.

Правові засади фінансової діяльності базуються насамперед на конституційних нормах. Саме Конституція України відтворює в узагальненому вигляді правове поле, в якому здійснюється розвиток фінансового сектора в нашій країні. Основи кредитної діяльності та регулювання кредитних відносин визначають Цивільний кодекс, Господарський кодекс, Закон “Про банки і банківську діяльність”. Вимоги до оформлення забезпечення визначаються такими законами: “Про заставу” та “Про іпотеку”. У процесі збору проблемної заборгованості використовуються норми Кримінального кодексу, Закону України “Про виконавче провадження” та ін.

Однією зі складових банківського кредитування є проблема ефективної організації кредитного процесу, що охоплює визначені процедури від оформлення кредитної заявки, структурування кредиту до укладення кредитного договору, а також після видачі кредиту.

Реалізація стратегії кредитування малого бізнесу вимагає якісної організації кредитного процесу. Процедури надання кредитів повинні координуватися з іншими управлінськими системами в межах банку з метою вдосконалення ефективності контролю за процесами кредитування.

Організація кредитного процесу, на нашу думку, потребує поетапного виконання. Спілкування з клієнтом, його консультування здійснюють тільки працівники фронт-офісу, при цьому вони повинні детально володіти кредитними продуктами, умовами та процесами, які відбуваються в банку. Детальним аналізом фінансово-господарської діяльності повинні займатися працівники підрозділів підтримки бізнесу, або мідл-офісу, вони повинні бути фахівцями в галузі фінансового менеджменту та володіти банківською нормативною базою щодо оцінки кредитних ризиків.

Система організаційного забезпечення кредитування малого бізнесу – це сукупність служб і підрозділів банку, які забезпечують дослідження, розробку і впровадження відповідних кредитних рішень та несуть відповідальність за наслідки цих розробок і впроваджень.

Структурна модель організації реалізації кредитної стратегії зображена на рис. 2.

Організаційне забезпечення кредитної стратегії формується на побудові в банку організаційної структури управління його кредитною діяльністю. Організаційна структура системи кредитування може бути побудована різними способами. Особливості її побудови залежать від виду та особливостей побудови банку, принципів кредитних процесів, наявності відокремлених підрозділів.

У зв'язку з цим повинен дотримуватися принцип інтегрованості банківської структури в загальну кредитно-фінансову систему на базі взаємної узгодженості роботи різних підрозділів між собою для забезпечення найкращих зв'язків між собою, для забезпечення максимальної якості кредитування.

Залежно від масштабів певного виду кредитування функції окремих підрозділів можуть об'єднуватися і виконуватися одним спеціалістом або, навпаки, детально розподілятися між кількома працівниками відділу або ділянки. У кожному банку існує своя особлива організаційна структура залежно від розмаху і завдань діяльності, шатного розпису і т.д.

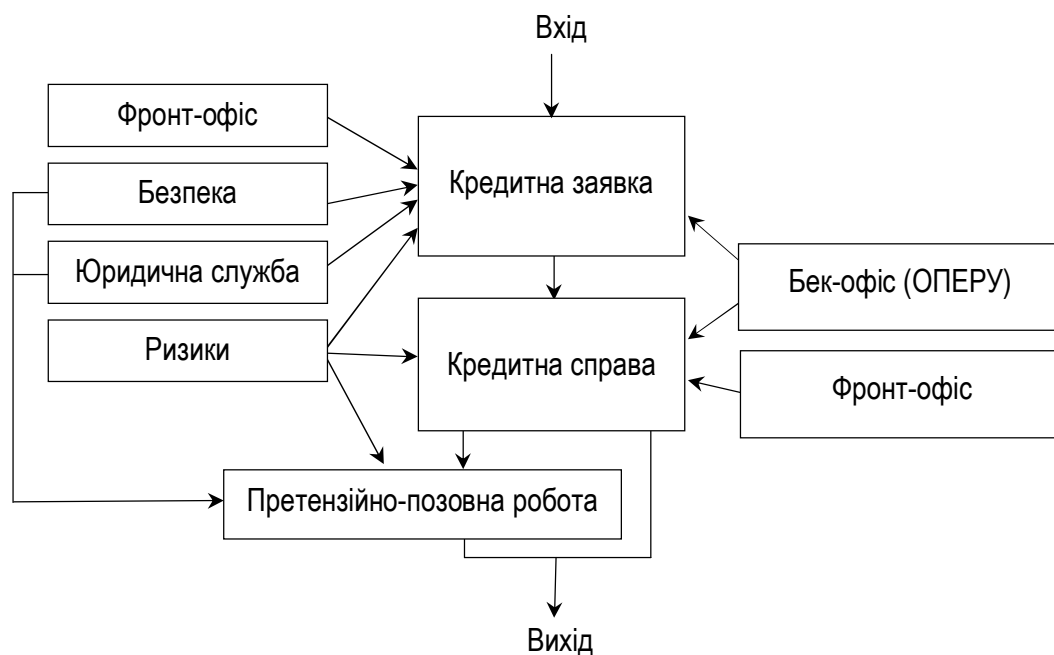

Рис. 2. Схема організації кредитного процесу

У невеликих банках організаційна структура є спрощеною. Функції підтримки бізнесу зосереджені в одному підрозділі, наприклад операційному управлінні чи бек-офісі. Також, як правило, об'єднуються в один підрозділи, які відповідають за ризиковість операцій: відділ (управління) безпеки, юридичний підрозділ, підрозділ по роботі з заставним майном. Інколи об'єднуються функції бізнес-вертикалей – один кредитний відділ обслуговує фізичних осіб, МСБ та корпоративних клієнтів.

У великих системних банках функції підрозділів детально розподілені, існують управління, які містять відділи та численні сектори. Кадровий склад задіяний для виконання різних за складністю та важливістю функцій.

Основною передумовою системи управління кредитним ризиком є кредитна політика банку. Кредитна політика – це сукупність заходів, спрямованих на створення умов для ефективного розміщення наявних коштів з метою забезпечення стабільного зростання прибутку банку.

Кредитна політика формує цілі та пріоритети кредитної діяльності банку, кошти та методи їх реалізації, а також принципи і порядок організації кредитного процесу. Метою кредитної політики банку є створення високоякісних активів, які забезпечують постійний плановий рівень прибутковості, вкладання кредитних коштів в економічно перспективні, рентабельні проекти, розробка й активне впровадження нових кредитних технологій, кредитних продуктів і послуг; зміцнення і підвищення конкурентоспроможності на ринку; підвищення якості наданих послуг.

Кредитна діяльність повинна здійснюватися на основі пов'язаності стратегічних та тактичних заходів, на впровадженні яких і сконцентровані зусилля ТОП-менеджмент банку.

Ефективність кредитної діяльності значною мірою залежить від рівня інформаційного забезпечення. Наявність достовірної, вичерпної, своєчасної і зрозумілої інформації спонукає до прийняття оптимальних рішень, спрямованих на досягнення максимального прибутку, зменшення кредитних ризиків та зростання ринкової вартості банку в цілому.

Наведемо необхідні вимоги, яким, на нашу думку, повинна відповідати інформація з позиції впровадження ефективної стратегії кредитування.

Насамперед інформація повинна бути достовірною або надійною, тобто такою, що не спотворює істину. Досягається ця вимога за рахунок методологічно правильної техніки отримання даних та шляхом їх перевірки. Рішення, які приймаються на основі недостовірної інформації, можуть бути помилковими та призвести до великих втрат.

Під своєчасністю інформації розуміють, що вона є актуальною на той час, коли стає доступною для її використання. Якщо умови постійно змінюються, то вимоги до актуальності суттєво зростають. Період, протягом якого інформація є актуальною, ні в якому разі не може бути меншим від часу для прийняття рішення.

Повнота й регулярність передбачають періодичне поновлення необхідних даних. Інформація вважається повною, якщо її вистачає для ухвалення на її підставі відповідних управлінських рішень.

Цінність, тобто корисність інформації, залежить від значущості та обсягів завдань, що вирішуються на її основі.

Належна підготовка інформації передбачає відповідну обробку та подання даних у зручній формі, що легко сприймається і читається (таблиці, діаграми, схеми).

Оскільки все у світі пізнається і оцінюється в порівнянні, інформація теж повинна задовольняти вимогу зіставлення. Без цього подальша обробка інформації стає безглуздою. Дана вимога досягається за рахунок використання єдиної бази спостережень і показників.

Виконання перелічених вимог може бути досягнуте завдяки розвитку доступних розвинених інформаційних систем. Тому дуже важливо постійно розширювати мережу доступів до зовнішніх джерел інформації та об'єднувати внутрішні джерела в єдиний інформаційний комплекс та санкціонувати доступ працівників до тієї чи іншої інформації.

Джерела інформації для ефективної реалізації стратегії банківського кредитування малого бізнесу досить широкі, але при цьому їх можна поділити на внутрішні і зовнішні (рис. 3).

Рис. 3. Основні джерела інформаційного забезпечення стратегії кредитування МБ

Наявність якісного інформаційного забезпечення необхідна для постійного аналізу кредитного портфеля, що дає змогу вибрати варіанти оптимального розміщення ресурсів, напрями кредитної політики банку, знизити ризик за рахунок диверсифікації кредитних вкладень, прийняти рішення щодо доцільності надання позики клієнтам залежно від їх кредитоспроможності, галузевої належності, форм власності і т.д. Результати досліджень дають змогу приймати рішення про зміну напрямів та методів кредитування.

Неабияке значення для ефективної роботи банку, особливо в кредитних напрямках, має методичне та методологічне забезпечення. Розробкою загальної кредитної політики повинен займатися департамент ризиків. У кредитній політиці банку повинні бути чітко розмежовані функції і повноваження підрозділів банку та колегіальних органів. Різні положення про кредитування і продуктові Порядки (Стандарти) розробляються бізнес-підрозділами банку з обов’язковим детальним узгодженням з ризик-структурами, юридичними, операційними та іншими управліннями чи департаментами.

Незважаючи на велику кількість праць, які пов’язані з систематизацією та визначенням методологічних підходів до організації кредитної діяльності банків, все ще існує низка невирішених задач. На сьогодні ще недостатньо досліджене поняття “забезпечення управління кредитним процесом”.

Навіть якісно сформовані стратегічні механізми кредитування і професійна тактика їх реалізації не дають очікуваних результатів, якщо постійне управління індивідуальним кредитним процесом не буде поставлено на базі системних, науково обґрунтованих підходах. Це пояснюється тим, що відповідність стратегічних планів і планомірність проведення тактичних дій безпосередньо залежать від ефективності управління кредитним процесом на оперативному рівні.

У той же час дослідженню кредитного процесу приділяється досить мало уваги в наукових працях, при цьому, на нашу думку, найбільші проблеми при кредитуванні виникають під час управління окремими етапами кредитного процесу.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що банкам необхідно проводити постійну роботу з нарощування ресурсного забезпечення, всебічно його диверсифікувати та трансформувати. При цьому важливо детально систематизувати нормативно-правове забезпечення, створити в банку єдину інформаційну базу, де детально, з посиланням на пункти, вказати перелік нормативних актів, які забезпечують виконання того чи іншого елемента кредитної операції. Для ефективної

організаційної підтримки стратегії кредитування малого бізнесу кожен банк повинен мати чітко розроблену кредитну політику, положення та стандарти кредитування. Жодні банківські операції, зокрема й кредитні, не можуть ефективно здійснюватися без наявності адекватного і високопродуктивного інформаційного та методологічного забезпечення.

Список літератури

1. Геєць, В. М. Капіталізація економіки України [Текст] : наукова доповідь України / В. М. Геєць, А. А. Гриценко, О. І. Барановський та ін. ; Інститут економіки та прогнозування НАН / В. М. Геєць (ред.), А. А. Гриценко (ред.). – К., 2007.
2. Даниленко, А. І. Фінансові проблеми реального сектора економіки та шляхи їх вирішення [Текст] : наук. доп. / НАН України ; Інститут економіки / А. І. Даниленко, М. І. Савлук, О. Д. Василик та ін. – К., 2001. – 49 с.
3. Іванов, Ю. Б. Малий бізнес: управління податками [Текст] : монографія / Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку ; НАН України / Ю. Б. Іванов, К. В. Петросянц. – Харків : ІНЖЕК, 2009. – 352 с.
4. Проблеми кредитування малого та середнього бізнесу в Україні [Текст]. – К., 2001. – Вип. 4. – 64 с. – (Економічні семінари для майбутніх лідерів).
5. Смовженко, Т. С. Посилення впливу стимулюючої функції податків на розвиток підприємництва [Текст] / Т. С. Смовженко, О. М. Люткевич, Г. П. Федорова / НАН України ; Інститут регіональних досліджень ; Національний банк України. Львівський банківський ін-т / М. А. Козоріз (відп. ред.). – Л. : ЛБІ НБУ, 2001. – 50 с.
6. Стельмах, В. С. Монетарна політика Національного банку України: сучасний стан та перспективи змін [Текст] : монографія / В. С. Стельмах, А. В. Сомик, Р. С. Лисенко та ін. / Національний банк України / Володимир Семенович Стельмах (ред.). – К. : УБС НБУ, 2009. – 404 с.

Summary

The article justified the theoretical and applied principles of formation of its implementation of small business lending banks. The main components of this system, which is classified as: resource, scientific and methodological, legal, organizational and informational support. An improving each component.

Отримано 06.09.2010

Гребенюк Л.А. Система забезпечення реалізації стратегії кредитування малого бізнесу / Л.А. Гребенюк // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". - Суми, 2010. - Вип. 29. - С. 79-88.